

Repertoriul jurisprudenței

LUARE DE POZIȚIE A AVOCATULUI GENERAL
PAOLO MENGOZZI
prezentată la 21 noiembrie 2012¹

Cauza C-334/12 RX-II

**Oscar Orlando Arango Jaramillo și alții
împotriva**

Băncii Europene de Investiții (BEI)

„Reexaminarea Hotărârii T-234/11 P — Admisibilitatea unei acțiuni în anulare — Termen rezonabil — Interpretare — Obligația instanței de a ține seama de împrejurările cauzei — Termen de decădere — Cale de atac jurisdicțională efectivă — Articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale — Atingere adusă unității sau coerenței dreptului Uniunii”

I – Introducere

1. Prin Decizia din 12 iulie 2012², Curtea a decis că se impune reexaminarea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene (Camera de recursuri) din 19 iunie 2012, Arango Jaramillo și alții/BEI³. Este pentru a doua oară când Curtea decide, în urma propunerii primului avocat general, să inițieze procedura de reexaminare⁴.

2. Conform Deciziei din 12 iulie 2012, Curtea a identificat două chestiuni precise care trebuie examinate.

3. Pe de o parte, trebuie să se verifice dacă Tribunalul, în calitate de instanță de recurs, a interpretat corect noțiunea de termen rezonabil, în contextul introducerii unei acțiuni în anulare de către agenți ai Băncii Europene de Investiții (BEI) împotriva unui act care emană de la aceasta din urmă care îi lezează, ca fiind un termen a cărui depășire atrage caracterul tardiv și, prin urmare, inadmisibilitatea acțiunii, fără ca instanța Uniunii să fie obligată să țină seama de împrejurările speciale ale cauzei.

4. Pe de altă parte, este necesar să se examineze dacă interpretarea noțiunii „termen rezonabil” reținută de Tribunal nu este de natură să aducă atingere dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă, prevăzut la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).

5. În ipoteza în care constatările Tribunalului ar fi afectate de o eroare de drept, Decizia din 12 iulie 2012 impune să se verifice dacă și, eventual, în ce măsură Hotărârea din 19 iunie 2012 aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii, în sensul articolului 256 alineatul (2) TFUE și al articolului 62 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene.

1 — Limba originală: franceza.

2 — Reexaminare Arango Jaramillo și alții/BEI (C-334/12 RX, denumită în continuare „Decizia din 12 iulie 2012”).

3 — T-234/11 P, denumită în continuare „Hotărârea din 19 iunie 2012”).

4 — Prima ocazie a determinat pronunțarea Hotărârii din 17 decembrie 2009, Reexaminare M/EMEA (C-197/09 RX-II, Rep., p. I-12033).

6. Înainte de examinarea acestor chestiuni, trebuie amintit pe scurt că decizia de reexaminare a Hotărârii din 19 iunie 2012 a fost adoptată în contextul respingerii, mai întâi în primă instanță de către Tribunalul Funcției Publice a Uniunii Europene⁵ (denumit în continuare „TFP”), confirmată ulterior în recurs prin hotărârea menționată, a acțiunii în anulare formulate de un grup de agenți ai BEI împotriva fișelor lor de remunerație, din motive de tardivitate, întrucât această acțiune a fost introdusă într-un termen de trei luni, prelungit pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile, și câteva secunde.

7. În lipsa vreunei dispoziții care să prevadă termenele de introducere a acțiunii care sunt aplicabile litigiilor dintre BEI și agenții săi, Tribunalul a amintit într-o primă etapă a raționamentului său, la fel cum a procedat înainte TFP în ordonanța care a fost supusă controlului Tribunalului, jurisprudența care subordona introducerea unor astfel de acțiuni condiției respectării unui termen rezonabil, care trebuie apreciat în funcție de împrejurările fiecărei spețe⁶.

8. Cu toate acestea, apreciind, la punctul 26 din Hotărârea din 19 iunie 2012, că termenul de trei luni prevăzut la articolul 91 alineatul (3) din Statutul funcționarilor Uniunii Europene (denumit în continuare „Statutul funcționarilor”) oferă „un element de comparație pertinent” acțiunilor în anulare formulate de agenții BEI împotriva actelor acesteia din urmă, Tribunalul s-a pronunțat, la punctul 27 din aceeași hotărâre și întemeindu-se pe unele dintre deciziile sale precedente⁷, în sensul că respectarea unui asemenea termen trebuie considerată, în principiu, ca rezonabilă.

9. Tot la punctul 27 din Hotărârea sa din 19 iunie 2012, amintit la punctul 9 din Decizia din 12 iulie 2012, Tribunalul a dedus din aceste decizii consecința „*a contrario* [...] că orice acțiune introdusă de un agent al BEI după expirarea unui termen de trei luni, prelungit pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile, trebuie considerată, în principiu, ca fiind introdusă într-un termen nerezonabil [...]”. Această interpretare *a contrario*, continuă Tribunalul, fiind admisibilă „de vreme ce numai o aplicare strictă a normelor de procedură care stabilesc un termen de decădere permite respectarea cerinței securității juridice și a necesității de a evita orice discriminare sau orice tratament arbitrar în cadrul administrării justiției”.

10. Tribunalul a respins apoi rând pe rând criticile formulate de recurenți.

11. Astfel, la punctul 30 din Hotărârea din 19 iunie 2012, Tribunalul a considerat ca neîntemeiată critica recurenților potrivit căreia TFP ar fi substituit respectarea termenului rezonabil, care are o natură flexibilă și deschisă, punerii în balanță în mod concret a intereselor în joc, cu respectarea unui termen fix de trei luni, care are un caracter strict și generalizat, pentru motivul că TFP s-a limitat să aplice „o normă de drept [...] care rezultă clar și precis dintr-o interpretare *a contrario* a jurisprudenței [citate la punctul 27 din hotărâre]”. Potrivit Tribunalului, această normă reprezintă o aplicare specifică a respectării termenului rezonabil în cazul litigiilor dintre BEI și agenții acesteia, care au similitudini puternice cu contenciosul privind funcționarii și agenții Comunităților Europene și „[î]n plus, se întemeiază pe o prezumție generală conform căreia termenul de trei luni este suficient, în principiu, pentru a permite agenților BEI să evalueze legalitatea actelor acesteia din urmă care îi lezează și pentru a-și pregăti, dacă este cazul, acțiunea”, fără ca aceasta „[...] să impună [...] instanței Uniunii care are obligația să o aplice să țină seama de împrejurările fiecărei spețe și în special să pună în balanță în mod concret interesele în joc”.

5 — Ordonanța din 4 februarie 2011, Arango Jaramillo și alții/BEI (F-34/10).

6 — A se vedea punctele 22 și 25 din hotărâre, precum și jurisprudența citată.

7 — În această privință, Tribunalul menționează Hotărârea din 23 februarie 2001, De Nicolo/BEI (T-7/98, T-208/98 și T-109/99, RecFP, p. I-A-49 și II-185, punctul 107), Ordonanța președintelui Tribunalului din 6 decembrie 2002, D/BEI (T-275/02 R, RecFP, p. I-A-259 și II-1295, punctul 33), precum și, prin analogie, Ordonanța Tribunalului din 30 martie 2000, Méndez Pinedo/BCE (T-33/99, RecFP, p. I-A-63 și II-273, punctele 33 și 34).

12. Tribunalul a dezvoltat un raționament identic la punctele 34 și 35 din Hotărârea din 19 iunie 2012, supusă reexaminării, pentru a respinge luarea în considerare a anumitor împrejurări ale cauzei invocate de recurenți, pentru motivul că aplicarea normei de drept expuse la punctul 27 din hotărârea sa se bazează „pe aplicarea unei prezumții generale” care „nu impune instanței Uniunii să țină seama de împrejurările speciale ale cauzei”.

13. După cum s-a subliniat și la punctul 11 din Decizia din 12 iulie 2012, Tribunalul a mai amintit, la punctul 39 din Hotărârea din 19 iunie 2012, pentru a înlătura critica recurenților întemeiată pe încălcarea principiului proporționalității și a dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă, că „aplicarea strictă a normelor de procedură care prevăd un termen de decădere” respectă în special cerința securității juridice, dat fiind că recurenții sunt pe deplin conștienți de existența normei (care rezultă clar și precis dintr-o interpretare *a contrario* a jurisprudenței) și a efectelor acesteia asupra admisibilității acțiunii lor.

14. În cadrul procedurii reexaminării, părțile interesate prevăzute la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție au fost invitate să depună observații scrise privind chestiunile identificate în Decizia din 12 iulie 2012. Au deus observații scrise recurenții din procedura în fața Tribunalului, BEI, guvernul portughez, precum și Comisia Europeană.

15. În urma intrării în vigoare, la 1 noiembrie 2012⁸, a noului Regulament de procedură al Curții, cauza a fost încredințată camerei de reexaminare desemnate conform articolului 191 din Regulamentul de procedură menționat.

II – Cu privire la erorile de drept care afectează Hotărârea din 19 iunie 2012

A – Cu privire la interpretarea noțiunii de termen rezonabil în afara oricărei aprecieri a împrejurărilor proprii ale fiecărei spețe

16. În timp ce recurenții consideră că Tribunalul a încălcat principiul conform căruia un termen rezonabil trebuie să ia în considerare împrejurările proprii fiecărei spețe, BEI, guvernul portughez și Comisia susțin o poziție opusă.

17. Dintre aceste trei părți interesate, se poate remarca, nu fără interes, că cea care pare să dezvolte argumentația cea mai rigidă este Comisia, în sensul că urmărește în realitate să repună în discuție însăși premisa obiectului primului motiv de reexaminare indicat în Decizia din 12 iulie 2012. Astfel, susținând că termenul de introducere a unei acțiuni în anulare de către agenți ai BEI împotriva unui act al acesteia din urmă trebuie, în principal din motive de securitate juridică, să fie obligatoriu de natură imperativă⁹ sau, cu alte cuvinte, trebuie să constituie un „termen strict de decădere”¹⁰, astfel cum ar fi reținut Tribunalul, nu fără câteva ambiguități, Comisia consideră că nu este absolut necesară pronunțarea asupra aspectului dacă noțiunea „termen rezonabil” poate fi interpretată, după cum a reținut Tribunalul în Hotărârea din 19 iunie 2012, fără luarea în considerare a împrejurărilor proprii fiecărei cauze, deoarece Tribunalul nu ar fi examinat o asemenea situație¹¹.

8 — JO L 265, p. 1.

9 — Observațiile Comisiei (punctul 13).

10 — *Ibidem* (punctul 18).

11 — *Idem*.

18. În această privință, Comisia remarcă în esență că jurisprudența menționată la punctul 15 din Decizia din 12 iulie 2012 se referă la durata rezonabilă a procedurilor administrative și, în consecință, nu reprezintă un criteriu de referință în raport cu care trebuie analizat caracterul coerent al soluției reținute în Hotărârea din 19 iunie 2012 cu privire la termenele de introducere a căilor de atac jurisdicționale.

19. Deși are o poziție puțin mai nuanțată, BEI împărtășește, în esență, punctul de vedere menționat. Aceasta adaugă faptul că în jurisprudență s-ar fi recunoscut că situația juridică a agenților BEI ar fi identică cu cea a personalului instituțiilor Uniunii Europene, ceea ce ar justifica pe deplin aplicarea prin analogie, în cazul acțiunilor agenților respectivi, a termenului de trei luni prevăzut pentru introducerea acțiunilor în anulare de către personalul menționat împotriva actelor acestor instituții care îi lezează. Pe de altă parte, BEI arată că Curtea ar fi acoperit deja lacune, prezente în Tratatul CEE, cu privire la calitatea procesuală activă a Parlamentului European, prin utilizarea metodei analogiei, fără a subordona totuși o astfel de calitate procesuală condiției respectării unui termen de introducere a acțiunii mai flexibil decât cel aplicabil celorlalte instituții. În definitiv, stabilind un termen de decădere de trei luni, Hotărârea din 19 iunie 2012 ar fi urmat, potrivit BEI, o linie jurisprudențială care se întemeiază pe egalitatea de tratament a agenților BEI și a personalului instituțiilor Uniunii, pe apărarea securității juridice și pe principiul potrivit căruia termenele de introducere a acțiunii nu sunt nici la dispoziția instanței, nici la dispoziția părților.

20. În ceea ce ne privește, considerăm că este necesar să se facă următoarele observații cu privire la primul motiv de reexaminare.

21. Mai întâi, se subînțelege că premisa reexaminării pleacă de la omisiunea din partea BEI, în definitiv foarte regretabilă, întrucât este amânată și nejustificată, de a fi prevăzut în Regulamentul personalului un termen în care litigiile dintre BEI și agenții săi trebuie introduse în fața instanței Uniunii.

22. În lipsa unor prevederi în acest sens, Tribunalul a încercat deja în trecut să acopere o astfel de lacună procedurală recurgând, astfel cum a amintit Hotărârea din 19 iunie 2012, la conceptul „termen rezonabil”. În opinia noastră, sursa unei astfel de acoperiri prin intermediul termenului rezonabil este dublă.

23. În primul rând, ea se bazează pe respectarea repartizării competențelor. Astfel, indiferent de cele afirmate de BEI și de Comisie în acest sens, nu intră, în principiu, în competența instanței Uniunii să se substituie puterii constituante, legiuitorului sau puterii normative prin instituirea din oficiu, pe cale jurisprudențială, a unui termen fix la expirarea căruia particularii, în speță agenții BEI, ar fi decăzuți din dreptul de a introduce acțiunea. O asemenea reținere a instanței Uniunii participă astfel la respectarea repartizării competențelor între instituțiile și organele acesteia, inacțiunea puterii constituante, a puterii legislative sau a puterii normative atrăgând în definitiv, inevitabil, incertitudini cu privire la interpretarea presupusei sale intenții, precum și, mai precis, a motivelor care au determinat-o să nu prevadă un anumit termen de introducere a acțiunii. În acest context, este justificat să se considere că decăderea, întrucât restrânge posibilitatea părții în cauză de a prezenta orice element necesar pentru soluționarea favorabilă a pretențiilor sale, nu poate fi admisă decât dacă face obiectul unei reglementări explicite și neechivoce¹².

24. Această primă explicație, și anume respingerea stabilirii unui termen fix de decădere de către instanță, nu lămurește pe deplin cu privire la utilizarea de către aceasta din urmă a noțiunii de termen rezonabil. A doua sursă se află în respingerea unui drept de introducere a acțiunii nelimitat în timp în favoarea particularilor, întrucât raporturile juridice nu pot fi repuse în discuție la infinit.

12 — A se vedea, în ceea ce privește lipsa prevederii unui termen pentru invocarea unui motiv nou în fața Tribunalului, Hotărârea Tribunalului din 29 iunie 1995, Solvay/Comisia (T-32/91, Rec., p. II-1825, punctul 40). Recursul Comisiei împotriva acestei hotărâri, inclusiv punctele 40 și 41 din motivarea acestuia, a fost respins de Curte ca fiind nefondat: a se vedea Hotărârea din 6 aprilie 2000, Comisia/Solvay (C-287/95 P și C-288/95 P, Rec., p. I-2391, punctele 31, 73 și 74).

25. Astfel, după cum a amintit Tribunalul la punctul 22 din Hotărârea din 19 iunie 2012, care nu face obiectul reexaminării astfel cum este delimitat prin Decizia din 12 iulie 2012, utilizarea de către instanța Uniunii a conceptului „termen rezonabil” permite concilierea între, pe de o parte, dreptul justițiabilului la protecție jurisdicțională efectivă, care implică faptul ca acesta să poată dispune de timp suficient pentru a evalua legalitatea actului care îl lezează și pentru a-și pregăti, dacă este cazul, cererea introductivă, și, pe de altă parte, cerința securității juridice prin care se dorește ca, după scurgerea unui anumit termen, actele adoptate de instituțiile și de organele Uniunii să devină definitive¹³.

26. În consecință, contrar celor sugerate de BEI, aplicarea termenului rezonabil nu înseamnă repunerea în discuție la infinit a legalității actelor pe care le adoptă, întrucât printr-o astfel de aplicare se vizează tocmai să se excludă ca instanța Uniunii să examineze temeinicia unei acțiuni introduse într-un termen nerezonabil.

27. Nu este mai puțin adevărat că aprecierea caracterului rezonabil al unui termen depinde de împrejurările fiecărei cauze.

28. Această constatare nu este valabilă, după cum susțin BEI și Comisia, numai în ceea ce privește durata procedurilor administrative. Ea este valabilă, în lipsa unei prevederi în acest sens, și în privința introducerii căilor de atac jurisdicționale.

29. Astfel, prin Decizia din 27 octombrie 2010¹⁴, Curtea a respins propunerea de reexaminare a Ordonanței Tribunalului din 15 septembrie 2010, Marcuccio/Comisia¹⁵, în care Tribunalul a aplicat doctrina termenului rezonabil, stabilit în raport cu împrejurările cauzei, confirmând în recurs inadmisibilitatea acțiunii în despăgubire, care decurge din raportul de muncă dintre un fost funcționar și instituția din care făcea parte, care a fost introdusă într-un termen mai scurt decât termenul de prescripție de cinci ani prevăzut la articolul 46 din Statutul Curții, întrucât acest din urmă termen, în lipsa unor prevederi în textele aplicabile litigiilor dintre funcționari și instituția din care fac parte, a fost considerat ca un element de comparație pertinent în vederea pronunțării asupra admisibilității acțiunii reclamantului, fără a constitui totuși o limită rigidă și intangibilă¹⁶.

30. De asemenea, Curtea condiționează admisibilitatea cererilor de recuperare a cheltuielilor de judecată efectuate în fața instanței Uniunii, pe de o parte, sub sancțiunea decăderii, de respectarea unui termen rezonabil între pronunțarea hotărârii și cererea de rambursare formulată împotriva celeilalte părți din litigiu¹⁷ și, pe de altă parte, în lipsa unor prevederi în Regulamentul de procedură al Curții, de contestarea de către această cealaltă parte a cheltuielilor de judecată solicitate¹⁸.

31. Aprecierea prezentată la punctul 28 din prezenta luare de poziție nu este infirmată de Hotărârea Parlamentul European/Consiliul¹⁹, pe care o invocă BEI.

32. Este adevărat că, în pofida lipsei, la data respectivă, a unei prevederi în articolul 173 din Tratatul CEE, Curtea a recunoscut în această hotărâre calitatea procesuală activă a Parlamentului European pentru a permite acestuia să își apere prerogativele, fără să îi acorde însă un termen mai flexibil decât cel prevăzut de dispoziția menționată în privința acțiunilor în anulare formulate în special de celelalte instituții.

13 — A se vedea de asemenea, în acest sens, Hotărârea Tribunalului din 6 martie 2001, Dunnett și alții/BEI (T-192/99, Rec., p. II-813, punctele 52 și 53), precum și Ordonanța Tribunalului din 11 decembrie 2001, Cerafogli și alții/BCE (T-20/01, RecFP, p. I-A-235 și II-1075, punctul 61).

14 — Reexaminare Marcuccio/Comisia (C-478/10 RX).

15 — T-157/09 P.

16 — *Ibidem* (punctele 42-47).

17 — A se vedea Hotărârea din 21 iunie 1979, Dietz/Comisia (126/76 DEP, Rec., p. 2131, punctul 1).

18 — A se vedea Ordonanța din 22 februarie 1968, Acciaierie San Michele/Înalta Autoritate (9/65 și 58/65, Rec., p. 383, punctul 11).

19 — Hotărârea din 22 mai 1990 (C-70/88, Rec., p. I-2041).

33. Această situație diferă însă de cea a agenților BEI.

34. Astfel, în Hotărârea Parlamentul European/Consiliul, citată anterior, revendicarea Parlamentului European, care a fost admisă de Curte, era să i se recunoască o cale legală adecvată, în speță cea a acțiunii în anulare prevăzută la articolul 173 din Tratatul CEE, pentru a se controla și, dacă este cazul, a se sancționa încălcarea prerogativelor sale printr-un act al Consiliului Comunităților Europene sau al Comisiei, prerogative care participau, potrivit Curții, la menținerea echilibrului instituțional definit de tratate²⁰. Odată ce calea legală prevăzută la articolul 173 din Tratatul CEE a fost extinsă în favoarea Parlamentului European, era normal să fie necesar ca, pentru respectarea în special a aceleiași cerințe a echilibrului instituțional, condițiile care reglementează formularea acțiunilor prevăzute de această dispoziție, printre care cea referitoare la termenul de două luni pentru a le introduce, să se impună în cazul Parlamentului European cu aceeași strictețe ca în privința celorlalte instituții.

35. În schimb, și făcând abstracție de cerințele echilibrului instituțional reliefate de Curte în Hotărârea Parlamentul European/Consiliul, citată anterior, trebuie amintit că dispoziția din Regulamentul personalului BEI referitoare la căile de atac se limitează să prevadă competența instanței Uniunii, fără să stabilească un termen de introducere a acțiunii, ceea ce permite să se explice trimiterea făcută la respectarea unui termen rezonabil.

36. În aceste condiții – și în continuare – sub pretextul aplicării doctrinei termenului rezonabil, Tribunalul a încălcat de fapt, în Hotărârea din 19 iunie 2012, limitele competențelor sale și a denaturat caracteristica esențială a respectării unui astfel de termen, și anume flexibilitatea.

37. Pentru a ne convinge în acest sens, este suficient să se menționeze, pe de o parte, punctul 34 din Hotărârea din 19 iunie 2012, potrivit căruia Tribunalul apreciază că omisiunea BEI de a-și exercita responsabilitatea în domeniul normativ cu privire la stabilirea unui termen de introducere a acțiunii este lipsită de importanță, „întrucât rezultă *clar și precis dintr-o interpretare a contrario* a jurisprudenței anterioare introducerii acțiunii că *instanța Uniunii a remediat această lacună normativă* interpretând dreptul Uniunii [...] în sensul că o acțiune introdusă de un agent al BEI la expirarea unui termen de trei luni [...] prelungit pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile, trebuie considerată, în principiu, ca fiind introdusă într-un *termen nerezonabil*” și, prin urmare, ca fiind tardivă²¹.

38. Pe de altă parte, punctele 27, 30, 35 și 39 din Hotărârea din 19 iunie 2012 erijează, în esență, în „normă de drept” o prezumție generală a caracterului rezonabil al respectării unui termen de trei luni și, *a contrario*, a caracterului nerezonabil al unei acțiuni introduse după expirarea unui astfel de termen, fără ca instanța Uniunii să fie obligată să țină seama de împrejurările fiecărei spețe, justificând această apreciere îndeosebi în raport cu jurisprudența referitoare la „aplicarea strictă a normelor de procedură care prevăd un termen de decădere”.

39. Este adevărat – și aceasta nu ne miră deloc – că, în precedentele amintite de Tribunal, instanța Uniunii a considerat, în lipsa unei dispoziții în tratate și în Regulamentul personalului BEI, că termenul de introducere a acțiunii prevăzut la articolul 91 alineatul (3) din Statutul funcționarilor oferea un „element de comparație pertinent” și că, prin urmare, un termen de trei luni trebuia, *în principiu*, să fie considerat rezonabil pentru introducerea de către un agent al BEI a unei acțiuni în anulare îndreptate împotriva unui act al acesteia din urmă care îl lezează.

40. Din cauza omisiunii BEI, termenul de trei luni prevăzut de Statutul funcționarilor rămâne totuși inevitabil un termen orientativ în cazul litigiilor dintre BEI și agenții săi.

20 — *Ibidem* (punctele 21-26).

21 — Sublinierea noastră.

41. În acest context, contrar celor statuate de Tribunal, o acțiune introdusă după expirarea unui astfel de termen nu poate fi considerată ca fiind tardivă deoarece a fost introdusă într-un termen nerezonabil, pentru motivul că este necesar să se aplice în mod strict normele de procedură care prevăd un termen fix de decădere, de vreme ce astfel de norme pur și simplu nu se aplică.

42. Or, din două una: fie un termen precis de introducere a unei acțiuni în anulare a fost prevăzut în mod univoc printr-o dispoziție de drept primar sau de drept derivat al Uniunii, caz în care este astfel posibil să se ignore împrejurările fiecărei spețe, în afara excepțiilor întemeiate pe existența forței majore sau a unui caz fortuit, și să se facă o aplicare riguroasă a normelor de procedură referitoare la termenele de decădere, fie, dimpotrivă, trebuie constatată o lacună normativă, caz în care instanța nu poate niciodată să o suplinească pe deplin, cu riscul de impieta asupra competențelor puterii normative, trebuind să țină seama în același timp de împrejurările cauzei. A ignora aceste diferențe, la fel cum a procedat Tribunalul în Hotărârea din 19 iunie 2012, ar însemna pur și simplu să se consacre un termen fix de decădere de trei luni pe cale jurisprudențială.

43. În sfârșit, justificarea invocată de Tribunal, care i-ar permite să recurgă la o interpretare *a contrario* a propriei jurisprudențe referitoare la caracterul rezonabil al respectării unui termen de trei luni precum cel prevăzut de Statutul funcționarilor, nu este convingătoare.

44. În această privință, amintim că, potrivit Tribunalului, interpretarea *a contrario* a jurisprudenței menționate ar fi în speță admisibilă „de vreme ce orice altă interpretare a acesteia nu ar fi nici adecvată, nici compatibilă cu principiile generale ale dreptului Uniunii aplicabile [Tribunalul face trimitere la punctul 22 din hotărârea sa], cu contextul și cu finalitatea acestora (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Curții din 13 iunie 1958, Meroni/Înalta Autoritate, 9/56, Rec., p. 9 și 27), de vreme ce numai o aplicare strictă a normelor de procedură care stabilesc un termen de decădere permite respectarea cerinței securității juridice și a necesității de a evita orice discriminare sau orice tratament arbitrar în cadrul administrării justiției (a se vedea în acest sens și prin analogie Hotărârea Curții din 22 septembrie 2011, Bell & Ross/OAPI, C-426/10 P [...], punctele 43, 54 și 55)”²².

45. Or, Tribunalul a denaturat caracterul deosebit de subsidiar al utilizării interpretării *a contrario* reținute de Curte în Hotărârea Meroni/Înalta Autoritate, citată anterior. Astfel, utilizarea unei asemenea interpretări nu este admisibilă decât „atunci când *nicio altă* interpretare nu se dovedește adecvată și compatibilă cu textul, contextul și finalitatea”²³ normei care face obiectul interpretării respective. Întrucât respectarea unui termen rezonabil este tocmai rezultatul concilierii între dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă și cerința securității juridice, astfel cum a fost aceasta amintită de Tribunal la punctul 22 din Hotărârea din 19 iunie 2012, interpretarea *a contrario* constând în transformarea unui termen orientativ de trei luni, aplicabil litigiilor dintre BEI și agenții săi, într-un termen fix de decădere nu corespunde cu siguranță singurei (și ultimei) interpretări care asigură în mod adecvat concilierea principiilor menționate.

46. Nu aceasta este situația în ceea ce privește dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă, aplicarea termenului rezonabil putând permite, în scopul verificării admisibilității unei acțiuni, luarea în considerare a unor împrejurări, altele decât cele care decurg din forța majoră și/sau din cazul fortuit, pe care aplicarea unui termen fix de decădere nu ar permite-o.

22 — Punctul 27 din Hotărârea din 19 iunie 2012.

23 — Hotărârea citată anterior, punctul 2, p. 26 (sublinierea noastră).

47. Nu aceasta este situația nici în ceea ce privește principiul securității juridice întrucât, contrar celor insinuate de BEI, aplicarea doctrinei termenului rezonabil, care include luarea în considerare a împrejurărilor cauzei, nu înseamnă să se repună în discuție la infinit legalitatea actelor adoptate de această organizație. Astfel, după cum am arătat deja, în anumite situații precum cea examinată în prezenta cauză, termenul rezonabil are și rolul unui termen de decădere, desigur flexibil, dar care rămâne totuși un termen de decădere.

48. Este adevărat că, dintr-o altă perspectivă, și anume cea a agenților BEI, a condiționa admisibilitatea acțiunii lor de respectarea unui termen rezonabil, în sine flexibil, poate avea ca efect reducerea previzibilității acțiunii lor în justiție.

49. Acest risc ni se pare însă foarte redus. Astfel, în ipoteza unor acțiuni introduse în termenul orientativ de trei luni, jurisprudența stabilește în mod întemeiat în favoarea reclamanților o prezumție puternică a caracterului rezonabil al introducerii acțiunii acestora. În cazul acțiunilor introduse după expirarea termenului orientativ menționat, reclamanții trebuie să se poată întemeia pe luarea în considerare a împrejurărilor fiecărei cauze, nu numai în temeiul aplicării doctrinei termenului rezonabil, ci și ca urmare a faptului că incertitudinea creată de lipsa unui termen fix de decădere nu le poate fi reproșată, riscurile procedurale legate de o asemenea incertitudine trebuind, dimpotrivă, să fie suportate de organizația care este la originea lor, în temeiul principiului estoppel²⁴ sau al adagiului *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*²⁵.

50. În plus, interpretarea *a contrario* reținută de Tribunal nu este nici indispensabilă pentru evitarea unui tratament discriminatoriu în favoarea agenților BEI. Astfel – și independent de trimiterea într-o oarecare măsură hazardată pe care o face Tribunalul „în acest sens și prin analogie” la Hotărârea Bell & Ross/OAPI, citată anterior, pronunțată în contextul unei acțiuni în anulare introduse în temeiul articolului 230 CE – limita comparabilității situației agenților BEI cu aceea a funcționarilor supuși Statutului funcționarilor se regăsește în natura termenului care poate fi opus acțiunilor introduse de aceste două categorii de persoane. În primul caz, se aplică un termen care este în mod necesar flexibil, din cauza omisiunii BEI; în al doilea caz, este vorba despre un termen fix prevăzut fără echivoc de dispozițiile din Statutul funcționarilor.

51. În definitiv, dacă ne limităm la compararea normelor procedurale, aceasta nu este unica diferență care există între cele două categorii de persoane menționate. Astfel, în timp ce articolele 90 și 91 din Statutul funcționarilor prevăd recurgerea la o procedură administrativă prealabilă a cărei desfășurare legală și completă constituie o condiție de admisibilitate a acțiunilor formulate de funcționari împotriva instituției angajatoare, articolul 41 din Regulamentul personalului BEI instituie, în schimb, o procedură internă facultativă de conciliere, care nu poate fi transformată într-o procedură obligatorie, după modelul celei prevăzute la articolele 90 și 91 din Statutul funcționarilor, procedură de conciliere care nu are efecte asupra termenului de introducere a unei acțiuni în fața instanței Uniunii²⁶. În plus, în cazul în care agentul BEI solicită aplicarea unei asemenea proceduri, instanța Uniunii consideră că termenul de introducere a unei acțiuni în fața sa începe să curgă numai atunci când o astfel de procedură s-a finalizat, cu condiția ca agentul să fi formulat o cerere de conciliere într-un termen rezonabil după ce i s-a comunicat actul care îl lezează și ca durata procedurii de conciliere în sine să fi fost rezonabilă²⁷.

24 — Principiu recunoscut și în dreptul Uniunii: a se vedea în special Hotărârea Curții din 15 ianuarie 1986, Hurd (44/84, Rec., p. 29, punctul 57), Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., p. I-5425, punctele 82-88), precum și Hotărârea Tribunalului din 9 iulie 2003, Kyowa Hakko Kogyo și Kyowa Hakko Europe/Comisia (T-223/00, Rec., p. II-2553, punctele 34 și 53).

25 — Considerat un „principiu de drept” de Tribunal în Hotărârea din 11 decembrie 1996, Barraux și alții/Comisia (T-177/95, RecFP, p. I-A-541 și II-1451, punctul 55).

26 — A se vedea Hotărârea Tribunalului din 27 aprilie 2012, De Nicola/BEI (T-37/10 P, punctele 75-77 și jurisprudența citată).

27 — Hotărârea Dunnett și alții/BEI, citată anterior (punctul 56).

52. Constatăm, așadar, că instanța Uniunii este pe deplin conștientă de limitele procedurale ale analogiei care poate exista între regimul contractual aplicabil agenților BEI și regimul statutar al funcționarilor instituțiilor. Mai mult decât atât, în situația care face obiectul prezentei cauze, faptul de a admite un termen flexibil de decădere în favoarea agenților BEI, ca urmare a omisiunii acesteia din urmă, nu aduce deloc prejudicii funcționarilor instituțiilor, ale căror acțiuni sunt reglementate de dispozițiile din Statutul funcționarilor.

53. În consecință, considerăm că, prin reținerea unei interpretări a noțiunii de termen rezonabil în afara oricărei luări în considerare a împrejurărilor proprii fiecărei spețe și, prin urmare, incoerente cu însăși natura unui asemenea termen, astfel cum rezultă aceasta din jurisprudență, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în Hotărârea din 19 iunie 2012.

B – Cu privire la atingerea adusă dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă prevăzută la articolul 47 din cartă

54. Prin intermediul celui de al doilea motiv de reexaminare, Decizia din 12 iulie 2012 invită Curtea să stabilească dacă, atribuind un efect de decădere depășirii unui termen rezonabil, interpretarea reținută de Tribunal nu este de natură să aducă atingere dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă²⁸, care, indubitabil, reprezintă un principiu general al dreptului Uniunii, exprimat în prezent la articolul 47 din cartă²⁹.

55. Este necesar să se amintească mai întâi că, în temeiul articolului 52 din cartă, orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin aceasta trebuie să fie „prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți”, restrângerile menționate trebuind, în special, să răspundă efectiv obiectivelor de interes general și să respecte principiul proporționalității.

56. Potrivit aceluiași articol, în măsura în care cartă conține drepturi care corespund unor drepturi garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), înțelesul și întinderea lor sunt aceleași cu cele prevăzute de convenția menționată, fără a împiedica totuși dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă.

57. Astfel cum susțin în mod întemeiat recurenții, BEI și Comisia în observațiile lor scrise, articolul 6 paragraful 1 din CEDO, care prevede dreptul de acces la o instanță independentă și imparțială – și la care Curtea a făcut de altfel trimitere, coroborat cu articolul 13 din convenția menționată, în cadrul interpretării dreptului comunitar înainte ca respectiva cartă să fie adoptată sau să fie obligatorie din punct de vedere juridic³⁰ – este pertinent³¹.

28 — A se vedea punctul 2 din dispozitiv și punctul 16 din decizie.

29 — A se vedea în special Hotărârea din 16 iulie 2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Comisia (C-385/07 P, Rep., p. I-6155, punctele 177 și 178 și jurisprudența citată), precum și Ordonanța din 22 septembrie 2011, Pagnoul (C-314/10, punctul 24).

30 — A se vedea în special Hotărârea din 15 mai 1986, Johnston (222/84, Rec., p. 1651, punctul 18), și Hotărârea din 19 septembrie 2006, Wilson (C-506/04, Rec., p. I-8613, punctele 46 și 47, precum și jurisprudența citată).

31 — A se vedea în această privință, în special, Hotărârea din 22 decembrie 2010, DEB (C-279/09, Rep., p. I-13849, punctul 32). Dubla descendență a articolului 47 din cartă din articolele 6 și 13 din CEDO este amintită în special în Explicațiile cu privire la cartă (JO 2007, C 303, p. 17, indeosebi p. 29 și 30).

58. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la interpretarea respectivului articol 6 paragraful 1 din CEDO, „dreptul la o instanță”, în cadrul căruia dreptul de acces constituie un aspect particular, nu este absolut și poate fi supus unor limitări admise în mod implicit, în special în ceea ce privește condițiile de admisibilitate a unei acțiuni, întrucât acesta, prin însăși natura sa, necesită o reglementare din partea statului, care beneficiază în această privință de o anumită marjă de apreciere³².

59. Potrivit aceleiași jurisprudențe, limitările respective nu pot restrânge totuși accesul pe care îl are un justițiabil într-un astfel de mod sau într-o asemenea măsură încât să se aducă atingere înseși esenței dreptului său la o instanță, aceste limitări fiind conforme cu articolul 6 paragraful 1 din CEDO numai dacă au în vedere un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit³³.

60. În acest context, deși Curtea Europeană a Drepturilor Omului amintește că reglementările referitoare la termenele care trebuie respectate pentru a formula o acțiune vizează garantarea unei bune administrări a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice, norme în legătură cu care particularii trebuie să se aștepte ca ele să fie aplicate³⁴, Curtea verifică totuși dacă efectivitatea accesului la instanță urmărită de articolul 6 paragraful 1 din CEDO nu este împiedicată, de exemplu, de o interpretare sau de o aplicare „deosebit de strictă”³⁵ sau „excesiv de restrictivă”³⁶ a unor asemenea norme de procedură, care să determine excluderea examinării pe fond a unei acțiuni sau de natură să constituie „un fel de obstacol care împiedică justițiabilul să obțină soluționarea pe fond a litigiului de către instanța competentă”³⁷.

61. Astfel, „faptul de a fi putut recurge la o cale de atac pentru a urmări declararea inadmisibilității acțiunii nu corespunde întotdeauna imperativelor articolului 6 paragraful 1 din CEDO; în plus, trebuie ca acest grad de acces să fie suficient pentru a garanta individului «dreptul la o instanță» având în vedere principiul preeminenței dreptului într-o societate democratică”³⁸.

62. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului examinează, de exemplu, dacă un termen de introducere a unui recurs este suficient în raport cu locul de domiciliu al recurentului³⁹, dacă refuzul unei instanțe naționale de a prelungi un termen prevăzut în prealabil de lege pentru introducerea unui recurs nu este nerezonabil⁴⁰, dacă normele referitoare la calcularea termenelor de introducere a acțiunii sunt suficient de clare și de coerente⁴¹ sau dacă erorile săvârșite de instanțele naționale la calcularea termenelor menționate nu aduc atingere efectivității accesului la o instanță, prevăzută la articolul 6 paragraful 1 din CEDO⁴².

32 — A se vedea în special Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 19 februarie 1998, Edificaciones March Gallego S. A. împotriva Spaniei (*Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, p. 290, § 34), Hotărârea din 24 februarie 2009, L'Erablière ASBL împotriva Belgiei (cererea nr. 49230/07, *Recueil des arrêts et décisions* 2009-II, § 35) și Hotărârea din 6 decembrie 2011, Anastakis împotriva Greciei (cererea nr. 41959/08, § 24).

33 — *Idem*.

34 — A se vedea în special Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 28 octombrie 1998, Pérez de Rada Cavanilles împotriva Spaniei (*Recueil des arrêts et décisions* 1998-VIII, § 45), Hotărârea din 22 iunie 2006, Díaz Ochoa împotriva Spaniei (cererea nr. 423/03, § 44), Hotărârea din 31 ianuarie 2012, Assunção Chaves împotriva Portugaliei (cererea nr. 61226/08, § 77), și Hotărârea din 3 iulie 2012, Radeva împotriva Bulgariei (cererea nr. 13577/05, § 26).

35 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 29 mai 2012, Ute Saur Vallnet împotriva Andorrei (cererea nr. 16047/10, § 43 și jurisprudența citată).

36 — A se vedea, de exemplu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Díaz Ochoa împotriva Spaniei, citată anterior (§ 50).

37 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea L'Erablière ASBL împotriva Belgiei, citată anterior (§ 35).

38 — A se vedea în acest sens, în special, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 21 februarie 1975, Golder împotriva Regatului Unit (seria A nr. 18, p. 18, § 34 și 35), Hotărârea din 16 decembrie 1992, Geouffre de la Pradelle împotriva Franței (cererea nr. 12964/87, *Recueil des arrêts et décisions*, p. 43, § 34). A se vedea, de asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Radeva împotriva Bulgariei, citată anterior (§ 27).

39 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 10 iulie 2001, Tricard împotriva Franței (cererea nr. 40472/98, § 31).

40 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 19 mai 2005, Kaufmann împotriva Italiei (cererea nr. 14021/02, § 34-39).

41 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Geouffre de la Pradelle împotriva Franței, citată anterior (§ 29-35).

42 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Radeva împotriva Bulgariei, citată anterior (§ 27-29). A se vedea în acest sens, de asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Ute Saur Vallnet împotriva Andorrei, citată anterior (§ 41-43).

63. Întrucât articolul 47 din cartă asigură, în dreptul Uniunii, protecția conferită de articolul 6 paragraful 1 din CEDO⁴³, revine cu siguranță Curții sarcina de a garanta, în special, un grad de control cel puțin echivalent, cu privire la interpretarea și aplicarea de către Tribunal a cerințelor procedurale prevăzute de dreptul Uniunii, inclusiv cele referitoare la termenele de introducere a unei acțiuni în justiție, cu cel care este exercitat, în acest domeniu, de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în temeiul articolului 6 paragraful 1 din CEDO în privința instanțelor părților contractante la convenția menționată⁴⁴.

64. Cu titlu general, și chiar dacă niciuna dintre părțile interesate care au prezentat observații în prezenta cauză nu l-a susținut în acești termeni, din faptul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului a putut să constate o încălcare a articolului 6 paragraful 1 din CEDO în cauze având ca obiect interpretarea și/sau aplicarea termenelor de introducere a acțiunii în justiție, în principiu scurte, nu se poate înțelege *a contrario* că Curtea ar fi lipsită de posibilitatea de a constata încălcarea articolului 47 din cartă de către instanța Uniunii, având în vedere termenele, de obicei mai lungi, acordate particularilor pentru a contesta în fața acesteia din urmă legalitatea unui act al unei instituții sau al unui organ al Uniunii care îi lezează.

65. În acest context, în timp ce cauzele menționate mai sus care au fost supuse judecății Curții Europene a Drepturilor Omului priveau interpretarea sau aplicarea unor termene de procedură prevăzute în prealabil de lege, nu se contestă în speță că recurenții se puteau aștepta, din cauza omisiunii procedurale a BEI, ca Tribunalul – și, înainte de acesta, TFP – să nu aplice un termen fix de decădere în cazul acțiunii lor, ci, dimpotrivă, să aplice doctrina „termenului rezonabil” pentru a se pronunța asupra admisibilității acțiunii lor.

66. Or, deși nu se exclude că recurenții ar fi putut astfel să introducă acțiunea într-un termen de trei luni, ei nu puteau, în schimb, să se aștepte, din cauza caracterului inevitabil orientativ al acestui termen în contextul litigiilor dintre BEI și agenții săi, ca depășirea cu câteva secunde a termenului respectiv să fie considerată de Tribunal, printr-o trimitere la o jurisprudență referitoare la interpretarea strictă a normelor de procedură care privesc termenele de introducere a acțiunii prevăzute de dreptul Uniunii, ca fiind nerezonabilă, apreciere făcută, în plus, fără luarea în considerare a tuturor împrejurărilor speței, care nu se încadrează în ipoteza forței majore sau în cea a cazului fortuit.

67. Cu privire la pretinsa neglijență a recurenților constând în faptul că ar fi așteptat până cu câteva minute înainte de expirarea termenului de trei luni pentru a introduce acțiunea, aceasta este lipsită de orice temei, întrucât, după cum am amintit deja, respectivul termen este doar un termen orientativ, care nu scutește instanța Uniunii, inclusiv din oficiu, să examineze dacă acțiunea menționată a fost introdusă într-un termen nerezonabil, având în vedere toate circumstanțele cauzei, care nu se încadrează în ipoteza forței majore sau în cea a cazului fortuit.

68. În consecință, pronunțându-se în acest fel și confirmând Ordonanța TFP Arango Jaramillo și alții/BEI, citată anterior, prin care se constată inadmisibilitatea acțiunii introduse de recurenți din cauza caracterului tardiv, Tribunalul a interpretat și aplicat noțiunea de termen rezonabil, în opinia noastră, într-un mod excesiv de riguros și, prin urmare, a încălcat dreptul la o cale de atac efectivă, astfel cum este garantat acesta de articolul 47 din cartă, privându-i astfel de dreptul de a obține examinarea pe fond a acțiunii.

43 — Hotărârea din 8 decembrie 2011, Chalkor/Comisia (C-386/10 P, Rep., p. I-13085, punctul 51) și Hotărârea din 6 noiembrie 2012, Otis și alții (C-199/11, punctul 47). A se vedea de asemenea, în acest sens, Hotărârea DEB, citată anterior (punctul 32).

44 — Desigur, spre deosebire de cauzele examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, aici nu este vorba despre interpretarea legislației procedurale interne a statelor membre, ci despre interpretarea dreptului Uniunii, atribuție care revine în primul rând Curții.

III – Cu privire la existența unei atingeri aduse unității sau coerenței dreptului Uniunii

69. Una sau mai multe erori de drept din partea Tribunalului, chiar grave, nu aduc inevitabil atingere unității *sau* coerenței dreptului Uniunii, în sensul articolului 62b din Statutul Curții de Justiție.

70. Invers, cele patru considerații pe care Curtea s-a întemeiat pentru a ajunge la constatarea potrivit căreia încălcarea celor două norme procedurale în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior⁴⁵, a adus „atingere unității și coerenței dreptului [Uniunii]”⁴⁶ nu sunt nici minimale, nici exhaustive, întrucât, apreciate împreună⁴⁷, acestea au determinat Curtea să constate o atingere cumulată adusă celor două condiții în mod normal alternative care atrag reexaminarea unei decizii a Tribunalului.

71. Nu este mai puțin adevărat că în prezenta cauză, se regăsesc, în opinia noastră, considerații în esență similare cu cele reliefate de Curte în Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior.

72. Astfel, în primul rând, Hotărârea din 19 iunie 2012 reprezintă prima decizie prin care Tribunalul a confirmat că nerespectarea unui termen orientativ pentru introducerea unei acțiuni în anulare atrăgea, în temeiul unei interpretări *a contrario* a jurisprudenței și al unei interpretări stricte a normelor de procedură referitoare la termene, inadmisibilitatea acțiunii respective pentru motivul tardivității acesteia. Hotărârea poate constitui, așadar, un precedent pentru cauze viitoare⁴⁸.

73. În al doilea rând, apreciind că instanța Uniunii era scutită să ia în considerare toate împrejurările cauzei pentru examinarea caracterului nerezonabil al depășirii unui termen rezonabil, Tribunalul s-a abătut, în opinia noastră, de la însăși esența acestei din urmă noțiuni, consacrată de dreptul Uniunii, hotărârea sa fiind astfel afectată de incoerență.

74. În al treilea rând, ambele principii (termenul rezonabil și dreptul la o cale de atac jurisdicțională efectivă) pe care, în opinia noastră, Tribunalul le-a încălcat nu țin exclusiv de dreptul funcției publice, ci sunt aplicabile indiferent de materia în cauză⁴⁹.

75. În sfârșit, în al patrulea rând, aceste două principii ocupă un loc important în ordinea juridică a Uniunii⁵⁰. În special, dreptul garantat de articolul 47 din cartă are, conform articolului 6 TUE, aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor. În plus, dreptul respectiv este inerent oricărei ordini juridice întemeiate pe principiul statului de drept, precum cea a Uniunii⁵¹, și are astfel, cel puțin în cadrul acesteia din urmă, un caracter „constituțional”⁵².

45 — Pentru orice eventualitate, amintim că, în această cauză, Curtea a statuat, pe de o parte, că Tribunalul interpretase greșit noțiunea „litigiu în stare de judecată”, mai ales în sensul articolului 61 din Statutul Curții și încălcase, în această privință, articolul 13 din anexa la acesta prin faptul că s-a pronunțat pe fond într-o acțiune având ca obiect acordarea unor despăgubiri pentru repararea unui prejudiciu moral, în condițiile în care procedura în primă instanță se limita la o excepție de inadmisibilitate (punctul 37 din hotărârea menționată) și, pe de altă parte, și independent de „eroarea de drept” mai sus menționată, că, prin faptul că s-a pronunțat pe fondul litigiului fără să fi oferit Agenției Europene pentru Medicamente ocazia de a-și prezenta în mod eficient punctul de vedere cu privire la concluziile referitoare la despăgubiri ale reclamantului, Tribunalul a „încălcat principiul contradictorialității ce rezultă din cerințele care decurg din dreptul la un proces echitabil” (a se vedea punctele 38 și 59 din aceeași hotărâre).

46 — *Ibidem* (punctul 1 din dispozitiv, precum și punctele 66 și 67 din hotărâre). Sublinierea noastră.

47 — *Ibidem* (punctul 66).

48 — A se vedea Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior (punctul 62). Deși limitat, caracterul de precedent al acestei hotărâri ar putea privi nu numai litigiile dintre BEI și agenții săi, dar și cele care privesc Banca Centrală Europeană (BCE). Pe de altă parte, nu se poate exclude ca un raționament similar să poată fi urmat de Tribunal în contextul admisibilității acțiunilor în despăgubire formulate de funcționari împotriva instituției din care fac parte.

49 — Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior (punctul 64).

50 — *Ibidem* (punctul 65).

51 — A se vedea articolul 2 TUE.

52 — A se vedea în special, în acest sens, punctele 176 și 177 din concluziile noastre prezentate în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 27 februarie 2007, Gestoras Pro Amnistia și alții/Consiliul (C-354/04 P, Rep., p. I-1579).

76. Pentru toate aceste motive, considerăm că prin Hotărârea din 19 iunie 2012 Tribunalul a adus, cel puțin, atingere coerenței dreptului Uniunii.

IV – Cu privire la întinderea anulării

77. Potrivit articolului 62b primul paragraf din Statutul Curții, în cazul în care aceasta constată că hotărârea Tribunalului aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii, trimite cauza spre rejudecare Tribunalului, care este ținut de dezlegarea dată chestiunilor de drept de către Curte. Trimițând cauza spre rejudecare, Curtea poate preciza, în plus, care dintre efectele deciziei Tribunalului urmează a fi considerate definitive în raport cu părțile aflate în litigiu. Cu titlu de excepție, Curtea poate hotărî ea însăși în mod definitiv dacă soluția litigiului decurge, având în vedere soluția pronunțată în reexaminare, din constatările privind faptele pe care s-a bazat decizia Tribunalului.

78. În consecință, Curtea nu se poate limita să constate atingerea adusă unității sau coerenței dreptului Uniunii, fără a deduce consecințe din această constatare în ceea ce privește litigiul în cauză⁵³.

79. În speță, considerăm că este necesară anularea Hotărârii din 19 iunie 2012, întrucât prin aceasta s-a confirmat, în stadiul recursului, inadmisibilitatea acțiunii introduse la TFP, iar recurenții au fost obligați la plata cheltuielilor de judecată efectuate în procedura care s-a aflat pe rolul Tribunalului.

80. În schimb, având în vedere că atingerea adusă coerenței dreptului Uniunii rezultă din încălcarea a două principii care tocmai a fost constatată, este evident că Curtea nu poate soluționa ea însăși definitiv litigiul dedus, în primă instanță, judecății TFP de către recurenți.

81. În cadrul reexaminării, nicio dispoziție din Statutul Curții sau din Regulamentul de procedură al acestei instanțe nu impune Curții trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal mai degrabă decât direct la TFP, pentru ca acesta din urmă să permită părților să se pronunțe asupra fondului litigiului.

82. După cum rezultă din cuprinsul punctului 30 din Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior, instanța de recurs poate, în anumite condiții, să se pronunțe asupra fondului unei acțiuni cu toate că procedura în primă instanță s-a limitat la o excepție de inadmisibilitate care a fost admisă de respectiva instanță. Aceasta poate fi situația, pe de o parte, în cazul în care anularea hotărârii sau a ordonanței atacate implică obligatoriu o anumită soluție cu privire la fondul acțiunii în cauză sau, pe de altă parte, în cazul în care examinarea pe fond a acțiunii în anulare se întemeiază pe argumente prezentate de părți în cadrul recursului ca urmare a unui raționament formulat de prima instanță.

83. Este clar că această situație nu se regăsește în prezenta cauză și că Tribunalul nu va putea să constate, la fel ca în poziția pe care a adoptat-o în urma trimiterii de către Curte, după reexaminare, a cauzei Reexaminare M/EMEA menționate⁵⁴, decât că poate doar să trimită, la rândul său, cauza spre rejudecare la TFP, pentru ca acesta din urmă să se pronunțe asupra concluziilor în anulare prezentate de recurenți.

84. Cu toate acestea, și pentru respectarea ierarhiei urmărite de tratate în cadrul instituției jurisdicționale a Uniunii, numai Tribunalul poate adopta o astfel de decizie după ascultarea părților, în conformitate cu Regulamentul său de procedură⁵⁵. Prin urmare, sugerăm Curții să trimită cauza spre rejudecare la acesta din urmă.

53 — Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior (punctul 69).

54 — Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2010, M/EMEA (T-12/08 P-RENV-RX, Rep., p. II-3735, punctul 38).

55 — Articolul 121c alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

V – Cu privire la cheltuielile de judecată

85. Potrivit articolului 195 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Curții, în cazul în care decizia Tribunalului care face obiectul reexaminării a fost dată în temeiul articolului 256 alineatul (2) TFUE, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.

86. În lipsa unor norme speciale privind repartizarea cheltuielilor de judecată în cadrul unei reexaminări, și în conformitate cu ceea ce a reținut Curtea în Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior⁵⁶, propunem ca părțile care au depus memoriile sau observații scrise în prezenta procedură să suporte propriile cheltuieli de judecată aferente acestora.

VI – Concluzie

87. În lumina considerațiilor de mai sus, propunem Curții să declare și să hotărască:

- 1) Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene (Camera de recursuri) din 19 iunie 2012, Arango Jaramillo și alții/BEI (T-234/11 P) aduce atingere coerenței dreptului Uniunii întrucât Tribunalul menționat, în calitate de instanță de recurs, a interpretat noțiunea „termen rezonabil” – aplicabilă în contextul introducerii unei acțiuni în anulare de către agenți ai Băncii Europene de Investiții împotriva unui act al acesteia care îi lezează – ca un termen a cărui depășire atrage caracterul tardiv și, prin urmare, inadmisibilitatea acțiunii, fără ca instanța Uniunii să fie obligată să țină seama de împrejurările speciale ale cauzei, interpretare care are și un caracter excesiv de riguros, de natură să determine o încălcare a dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă, astfel cum este garantat acesta de articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.
- 2) Anulează Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene.
- 3) Trimite cauza spre rejudecare Tribunalului Uniunii Europene.
- 4) Recurenții, Banca Europeană de Investiții, guvernul portughez și Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată aferente procedurii de reexaminare.

⁵⁶ — A se vedea Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior (punctul 73).